

Z okazji Międzynarodowego Dnia Mediacji Prokurator Generalny ogłosił II konkurs na pracę pt. „Zalety mediacji karnej”. Poniżej publikujemy opracowanie przesłane na konkurs, które zostało uznane przez jury za najlepszą pracę (Redakcja).

Grzegorz Adam Skrobotowicz

Zalety mediacji karnej

Streszczenie

Motywy przewodnim artykułu jest wskazanie szerokiego wachlarza zalet wynikających z sięgnięcia w sprawach karnych po instytucję mediacji. W opracowaniu zaprezentowano zarówno korzyści płynące dla ofiary przestępstwa jak i sprawcy oraz podkreślono atuty tego narzędzia sprawiedliwości naprawczej, względem szeroko rozumianego wymiaru sprawiedliwości, a także całego społeczeństwa. W pracy przedstawiono również wyniki badań akt spraw prokuratorskich przeprowadzonych w powszechnych jednostkach prokuratury z terenu właściwości Prokuratury Apelacyjnej w Lublinie. Analizie poddano wszystkie akta spraw karnych za lata 2006–2011 (I półrocze), w których zastosowano mediację karną.

Informacje ogólne

Mediacja, jako instrument sprawiedliwości naprawczej, ma charakter uniwersalny, globalny i ponad podziałowy. Konstatacja taka wynika z założenia, iż mediacja realizuje jedno z podstawowych zadań wymiaru sprawiedliwości, jakim jest potrzeba godzenia zważnionych stron¹.

Mediacja w sprawach karnych stanowi, odmienny od tradycyjnego, retributywnego punktu widzenia wymiaru sprawiedliwości, sposób reakcji na zjawisko przestępczości². Podstawową różnicą pomiędzy retributywnym (represyjnym), a naprawczym wymiarem sprawiedliwości karnej, jest potrzeba zabezpieczenia interesów i potrzeb osoby pokrzywdzonej (ofiary) poprzez zapewnienie jej bardziej korzystnej pozycji w postępowaniu karnym³.

¹ R. Morek, Wprowadzenie, (w:) Mediacje. Teoria i praktyka, pod red. E. Gmurzyńskiej i R. Morka, Warszawa 2009, s. 15.

² A. Siedlecka-Andrychowicz, Mediacja w sprawach karnych, (w:) E. Murzyńska, R. Morek (red.), Mediacje. Teoria i praktyka, Warszawa 2009, s. 203.

³ B. Czarnecka-Działuk, D. Wójcik, Mediacja w sprawach nieletnich w świetle teorii i badań, Warszawa 2001, s. 7.

Ofiara przestępstwa dzięki udziałowi w mediacji może w łatwiejszy i szybszy sposób uzyskać od sprawcy zadośćuczynienie o różnym, adekwatnym do danej sytuacji, charakterze, tj. materialnym, moralnym, psychicznym, a także odreagować i wyrzucić z siebie nagromadzone złe emocje powstałe w wyniku popełnionego przestępstwa⁴. W postępowaniu sądowym, w odróżnieniu od postępowania mediacyjnego, nacisk położony jest na hermetyczne przestrzeganie praw oraz obowiązków przypadających uczestnikom procesu, jednocześnie nie koncentrując się na rzeczywistym interesie stron. Organy procesowe zobligowane są do realizowania zasady prawdy materialnej poprzez wydanie orzeczenia zgodnego z rzeczywistością, niekoniecznie wprowadzającego zgodę pomiędzy ofiarą i sprawcą czynu karalnego. Należy również zaznaczyć, że ugoda zawarta przy udziale sędziego, np. podczas przeprowadzonego posiedzenia pojednawczego, może zawierać w sobie zobowiązania, co prawda zgodne z literą prawa, jednak zaciągnięte bez pełnej „swobody” działania stron, pod swoistym „przymusem” wynikającym z faktu zawarcia jej przed organem procesowym⁵.

Mediacja karna zapobiega także wystąpieniu zjawiska tzw. powtórnej wiktymizacji. Dotyczy to w szczególności ofiar szczególnie ciężkich przestępstw, które zarówno na etapie postępowania przygotowawczego jak i rozprawy sądowej są często wielokrotnie zobowiązane do składania zeznań, podczas których muszą przypominać sobie całe zdarzenie, jednocześnie ponownie przeżywając stres i strach z nim związany. Procedura mediacyjna zmienia również rolę sprawcy czynu zabronionego, umożliwiając mu bardziej aktywne uczestnictwo w procesie z jednoczesnym przyjęciem na siebie odpowiedzialności za wyrządzone zło⁶. Sprawca przestępstwa przechodzi reedukację w trakcie postępowania mediacyjnego. Podczas mediacji prowadzonej bezpośrednio, tzn. „twarzą w twarz”, sprawca zauważa, że popełnione przez niego przestępstwo miało swojego konkretnego odbiorcę, odcisnęło się piętnem na czyimś indywidualnym życiu. Ofiara przestępstwa, dotąd często anonimowa, staje się znana swojemu oprawcy, a ten widzi wyrządzone krzywdy. Sprawca, patrząc prosto w oczy pokrzywdzonemu, może wyrazić skruchę, podać motywy swojego działania i prosić o wybaczenie. Postępowanie mediacyjne powinno wzbudzić u sprawcy przestępstwa poczucie odpowiedzialności za siebie i za wyrządzone zło, umożliwić mu uniknięcie stygmatyzacji oraz otrzymanie niższego wymiaru kary⁷.

⁴ T. Cielecki, *Bezdroża mediacji*, (w:) L. Mazowiecka (red.), *Mediacja*, Warszawa 2009, s. 76.

⁵ R. Morek, *Wprowadzenie*, (w:) E. Murzyńska, R. Morek (red.), *Mediacje...*, *op. cit.*, s. 26–27.

⁶ B. Czarnańska-Działuk, D. Wójcik, *Mediacja w sprawach...*, *op. cit.*, s. 7.

⁷ T. Cielecki, *Bezdroża mediacji*, (w:) L. Mazowiecka (red.), *Mediacja...*, *op. cit.*

Jedną z podstawowych zalet i jednocześnie zadaniem stawianym procedurze mediacyjnej względem wymiaru sprawiedliwości jest odciążenie oraz zmniejszenie kosztów związanych z funkcjonowaniem systemu, a ponoszonych przez Państwo, czyli obywateli. W wyniku rozpowszechniania instytucji mediacji wśród społeczeństwa osiągnięto także korzyści na tej płaszczyźnie. Wykazano, że w państwach opartych o system demokratyczny, w których instytucja mediacji była i ciągle jest stosowana, nastąpił rozwój społeczeństwa obywatelskiego spowodowany usprawnieniem komunikacji międzyludzkiej, zwiększeniem wyrozumiałości między osobami oraz poprawą postawy społecznej względem sprawców przestępstw, a także odnotowano zwiększony udział w działaniach o charakterze profilaktycznym i resocjalizacyjnym⁸.

Niezwykle istotnym walorem mediacji jest nadanie wymiarowi sprawiedliwości oblicza nacechowanego humanizmem, wypracowania „ludzkiej” twarzy procesu. Jednocześnie nie ulega wątpliwości, że procedura ta musi przebiegać z zastosowaniem wszystkich podstawowych standardów oraz opierać się o gwarancje i zasady wypracowane na forum międzynarodowym⁹.

Potrzebę stosowania postępowania mediacyjnego niezwykle trafnie ujmuje M. Wright. Konstatuje on, że nie powinniśmy w odpowiedzi na popełnione przestępstwo koncentrować się na odpłacaniu złem, proporcjonalnym lub większym, za wyrządzone zło. W ten sposób nic nie uda nam się osiągnąć, a wyłącznie zwiększamy ilość zła na świecie. Należy zatem starać się umożliwić sprawcy przestępstwa jak najpełniejsze naprawienie spowodowanej krzywdy, odpłacić dobrem za uczynione zło¹⁰.

Z mediacji wypływają trzy podstawowe idee stanowiące jednocześnie jej główne zalety:

- spowodowanie u sprawcy poczucia odpowiedzialności za popełnione zło i równoległe wzbudzenie w nim chęci naprawy wyrządzonej krzywdy lub szkody;
- zaspokojenie potrzeb emocjonalnych i interesu ofiary;
- włączenie społeczeństwa do udziału w resocjalizacji przestępcy oraz wspomaganie go podczas jego powrotu do uczciwego, normalnego życia¹¹.

Postępowanie mediacyjne stawia sobie za cel także próbę stworzenia, skutecznego i satysfakcjonującego obie strony konfliktu, rozwiązania będącego reakcją na popełnione przestępstwo. Dzięki zrealizowaniu tego założenia mediacja może oddziaływać szerzej, a zatem oprócz ofiary i przestępcy, ich rodzin, przyjaciół, sąsiadów, także na otaczające społeczeństwo poprzez

⁸ *Ibidem*.

⁹ E. Bieńkowska, Mediacja w sprawach karnych i nieletnich: kiedy organ procesowy może (a nawet powinien) odwołać się do postępowania mediacyjnego, (w:) L. Mazowiecka (red.), *Mediacja, op. cit.*, s. 44.

¹⁰ M. Wright, *Przywracając szacunek sprawiedliwości*, Warszawa 2005, s. 161.

¹¹ B. Czarnańska-Działuk, D. Wójcik, *Mediacja w sprawach...*, *op. cit.*

przywrócenie, zachwianego popełnionym przestępstwem, ładu i spokoju społecznego z równoczesnym restytuowaniem wiary i zaufania w stosunki międzyludzkie. Dodatkową zaletą mediacji jest przybliżenie ogółowi mieszkańców lepszemu zrozumieniu istoty wydanej decyzji procesowej uwzględniającej treść zawartej między stronami ugody mediacyjnej¹².

Stwierdzić należy, że naczelnym celem mediacji jest stworzenie takiego porozumienia, zaciągnięcie oraz przyjęcie takiego zobowiązania, które będzie zaakceptowane przez obie strony konfliktu. Taka ugoda stanowić będzie kwintesencję całego procesu mediacyjnego poprzez wypracowanie stanowiska, w którym zarówno ofiara przestępstwa jak i sprawca będą czuli się „wygranymi” (*win-win situation*). Przyjęcie takiej ugody, akceptowanej przez uczestników dyskursu mediacyjnego, zwiększa także gwarancje jej wykonania. Skoro strony dobrowolnie i autonomicznie przyjęły określone deklaracje, to są w stanie w całości je wypełnić. Nieprzymuszone i nieskrępowane działanie stron wpływa na zmniejszenie bądź całkowite wygaszenie konfliktu, a tym samym powoduje zmniejszenie „niebezpieczeństwa” dalszego prowadzenia sporu poprzez odwoływanie się do wyższej instancji. Przeciwdziała to generowaniu dodatkowych kosztów oraz odciąża wymiar sprawiedliwości dalszym procedowaniem w przedmiotowej sprawie¹³.

Instytucja mediacji, stanowiąca nieodłączny element sprawiedliwości naprawczej, ma za zadanie pomóc wymiarowi sprawiedliwości, z tym, że nie chodzi tu o sprawiedliwość wymierzaną przez właściwy organ państwowy bez udziału ofiary przestępstwa, ale o sprawiedliwość gwarantującą i uwzględniającą prawa oraz interesy pokrzywdzonego. Podnieść należy argument, że dla pokrzywdzonego często usłyszenie słowa „przepraszam” oraz zadośćuczynienie materialne będą więcej warte i bardziej oczekiwane niż wysoka kara pozbawienia wolności, orzeczona przez sąd względem sprawcy przestępstwa.

Niezależnie od tego uważam, że czyn przestępny, godzący w czyjeś indywidualne dobro lub prawo, narusza także porządek prawny respektowany przez określone społeczeństwo i jako taki powinien podlegać sankcji karnej. W szczególności, jeżeli chodzi o ciężkie przestępstwa (zbrodnie) lub popełniane przez recydywistów. W zakresie występków popełnianych nieumyślnie oraz niezabarwionych elementem działania zasługującego na szczególne potępienie jestem zdecydowanym zwolennikiem sprawiedliwości naprawczej, zgodnie z którą należy skoncentrować się na prawach i potrzebach ofiary, ponieważ to ona poniosła większe straty niż szeroko rozumiane społeczeństwo.

¹² E. Bieńkowska, *Mediacja...*, *op. cit.*, s. 44.

¹³ R. Morek, *Wprowadzenie*, (w:) E. Murzyńska, R. Morek (red.), *Mediacje...*, *op. cit.*, s. 18.

Zalety mediacji karnej w teorii

Postępowanie mediacyjne, odbywające się „obok” sądowego procesu karnego, rządzi się jednak podobnymi, określonymi zasadami, których przestrzeganie i realizowanie stanowi element niezbędny dla zapewnienia prawidłowego wykorzystania tego instrumentu ADR.

W piśmiennictwie wyróżnia się pięć podstawowych zasad gwarantujących uczestnikom mediacji oraz wymiarowi sprawiedliwości właściwą realizację idei sprawiedliwości naprawczej w ramach przeprowadzonej mediacji. Tworzą je: dobrowolność, poufność, bezstronność, neutralność i akceptowalność¹⁴. Obok tego kanonu standardów występują także inne zasady, których przestrzeganie zwiększa zakres oraz efektywność stosowania postępowania mediacyjnego.

Dobrowolny udział stron w postępowaniu mediacyjnym stanowi w mojej ocenie naczelną zasadę i zaletę procesu mediacyjnego. Mediacja może bowiem odnieść swój skutek wyłącznie w przypadku nieprzymuszonej, swobodnej i nieskrępowanej niczym woli stron do skorzystania z tego narzędzia służącego konsensualnemu rozwiązaniu konfliktu. Pozostałe zasady stanowią gwarancję realizacji tego standardu.

W pierwszej kolejności należy zgodzić się z poglądem¹⁵ stwierdzającym, że świadomy i dobrowolny udział stron w postępowaniu mediacyjnym wyłączony jest w przypadku wystąpienia: przymusu, ubezwłasnowolnienia oraz ignorancji stron. Ofiara przestępstwa oraz sprawca, przystępując do mediacji, muszą działać w dobrej wierze i wykazać się chęcią rozwiązania wynikłego konfliktu w sposób polubowny i satysfakcjonujący obie strony. W postępowaniu mediacyjnym obowiązuje bowiem nieformalny standard, tzw. reguła „zawieszenia broni”¹⁶. Pokrzywdzony oraz oskarżony, wyrażając zgodę na udział w mediacji, muszą zaprzestać jakichkolwiek równoległych działań, które mogłyby wpływać na nieprzestrzeganie zasady dobrowolnego oraz nieprzymuszonego udziału w mediacji, w szczególności dopuszczenia się jakiegokolwiek aktu przemocy.

Pokrzywdzony oraz podejrzany, oskarżony czy skazany, przystępując do mediacji, oprócz uzyskania informacji o tym, czym jest mediacja i jakie są jej reguły, muszą także zostać poinformowani o prawie do wystąpienia z niej w dowolnym momencie. Takie przerwanie mediacji przez stronę nie może rodzić jakichkolwiek konsekwencji prawnych i tym samym rzutować na ich

¹⁴ M. Grudziecka, J. Książek, *Narodziny idei wprowadzenia mediacji w Polsce*, (w:) L. Mazowiecka (red.), *Mediacja*, *op. cit.*, s. 320.

¹⁵ A. Robert, B. Bush, *The Dilemmas of Mediation Practice: A Study of Ethical Dilemmas and Policy Implications*, *Journal of Dispute Resolution* 1994, nr 1, s. 13.

¹⁶ M. Grudziecka, J. Książek, *Narodziny idei wprowadzenia mediacji w Polsce*, (w:) L. Mazowiecka (red.), *Mediacja*, *op. cit.*, s. 330.

pozycję w dalszym procesie karnym. Istotną rolę w zapewnieniu realizacji gwarancji dobrowolności pełni osoba godna zaufania¹⁷, określana także mianem mediatora. Jego zadaniem jest ocenienie, czy strony mediacji faktycznie przystępują do niej w sposób nieskrępowany, a także, czy na dalszym etapie postępowania mediacyjnego ich udział jest swobodny. Jeżeli mediator zauważy, że którykolwiek z uczestników jest przymuszany do mediacji lub wywierana jest na niego presja przystania na warunki drugiej strony, powinien po pierwsze ustalić przyczynę takiego stanu rzeczy oraz spróbować przywrócić stan równowagi. Jeżeli działanie takie okaże się bezowocne lub mediator stwierdzi, że przymus wywierany na stronę jest zbyt intensywny, zobligowany jest zakończyć postępowanie mediacyjne i sprawę zwrócić do organu, który ją do niego skierował. Niezmiernie istotnym założeniem jest, aby mediator w takiej sytuacji w sprawozdaniu z przeprowadzonej mediacji nie zawierał informacji obciążających którąkolwiek ze stron winą za przerwanie mediacji bądź wymuszaniem presji na oponenta. Zamieszczenie dowolnej z powyższych informacji stałoby w sprzeczności z ideą mediacji, a także mogłoby zostać wykorzystane w procesie karnym jako partykularny argument przemawiający na niekorzyść strony przeciwnej.

Wskazać także należy, że aktualnie obowiązujące przepisy prawa nie zakazują ponownego odwołania się do tego instrumentu sprawiedliwości naprawczej. Nie ma także znaczenia, w jaki sposób poprzednia mediacja została zakończona. „Niejednorazowość” mediacji jest jedną z jej niezmiernie istotnych zalet. Zdarza się bowiem, że strony, pomimo uprzedniego impasu mediacyjnego i zwrócenia sprawy do właściwego organu, dochodzą jednak do porozumienia i ponownie chcą spróbować mediacji.

W tym miejscu należy odwołać się do drugiej podstawowej zalety procesu mediacyjnego, a mianowicie zasady poufności. Reguła ta tworzy zakaz ujawniania jakichkolwiek informacji dotyczących przebiegu mediacji, w szczególności treści rozmów, sposobów zachowania się stron oraz okazywanych uczuć i emocji. Dane takie nie powinny być utrwalane w żaden sposób, aby nie stanowić następnie przedmiotu dowodu. Poufność mediacji w sprawach karnych dotyczy przede wszystkim osoby godnej zaufania sporządzającej, bez względu na sposób zakończenia mediacji, sprawozdanie z mediacji. Same strony oraz inni uczestnicy mediacji (np. profesjonalni pełnomocnicy czy przedstawiciele ustawowi) także nie powinni sami z siebie

¹⁷ Zgodnie z literalnym brzmieniem art. 23a § 1 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks Postępowania Karnego (Dz. U. Nr 89, poz. 555 z późn. zm.). W przypadku skierowania sprawy do instytucji, o której mowa w przytoczonym przepisie, mediację prowadzi osoba, która musi spełniać wymogi stawiane osobie godnej zaufania zgodnie z treścią § 2 ust. 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 13 czerwca 2003 r. w sprawie postępowania mediacyjnego w sprawach karnych (Dz. U. Nr 108, poz. 1020); dalej jako r.s.p.m.

upubliczniać jakichkolwiek¹⁸ treści oraz faktów, które miały miejsce podczas mediacji. W pierwszej kolejności to na mediatorze spoczywa ten obowiązek, ponieważ w trakcie indywidualnych spotkań poprzedzających główne spotkanie mediacyjne lub w przypadku przeprowadzenia mediacji w formie „wahadłowej” (pośredniej) to on staje się powiernikiem pewnych informacji, które tylko jemu są znane.

Kolejną zaletą wchodzącą w skład zasad kanonu prawa mediacyjnego jest zasada bezstronności. Stanowi ona dyrektywę, zgodnie z którą osoba godna zaufania nie reprezentuje interesu żadnej ze stron mediacji, nie jest także ich pełnomocnikiem czy obrońcą¹⁹. Mediator nie może być powiązany ze stronami, w szczególności niedopuszczalną sytuacją jest, aby pozostawał w stosunkach rodzinnych czy wspólnym pożyciu z którąkolwiek ze stron konfliktu, a nawet z uczestnikiem dyskursu mediacyjnego.

Istotnym walorem mediacji jest jej neutralność. Osoba godna zaufania, będąc bezstronną, nie może narzucać stronom swojego sposobu rozwiązania konfliktu. Mediator podczas przeprowadzonych spotkań z ofiarą oraz sprawcą przestępstwa wysłuchuje ich opinii, postulatów, zdań i żądań, kształtując swój punkt widzenia problemu oraz jego ewentualnego sposobu rozwiązania. To jednak same strony postępowania mediacyjnego mają ustalić sposób rozwiązania sporu, a mediator ma im to zadanie wyłącznie ułatwić, a nie je autorytarnie narzucić. Nie oznacza to, że mediator nie może wygłaszać swojego zdania. Może, a w niektórych przypadkach nawet powinien to zrobić. Podstawowym założeniem jest, aby dokonywał tego dopiero po wysłuchaniu pokrzywdzonego oraz oskarżonego, i tylko wtedy, jeżeli strony nie są w stanie zawrzeć satysfakcjonującego je porozumienia lub same zwrócą się do niego o zaprezentowanie własnej opinii. Mediator, zadając stronom pytania, także umożliwia zmianę sposobu ich myślenia oraz przyczynia się do dostrzeżenia poglądu drugiej strony. Nadmienić zatem należy, że osoba godna zaufania powinna cechować się profesjonalizmem, bezinteresownością²⁰ i szacunkiem²¹ oraz kierować się dewizą: „Bądź twardy dla problemu, a miękki dla ludzi”²².

¹⁸ Z wyłączeniem obowiązku zawartego w art. 240 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny (Dz. U. Nr 88, poz. 553 z późn. zm.).

¹⁹ M. Grudziecka, J. Książek, *Narodziny idei wprowadzenia mediacji w Polsce*, (w:) L. Mazowiecka (red.), *Mediacja*, *op. cit.*, s. 320.

²⁰ Mediator nie może osiągać z mediacji żadnych dodatkowych materialnych czy niematerialnych korzyści oprócz należnego mu ryczału w wysokości 120 zł (plus 20 zł z tytułu doręczenia wezwań i innych pism) zgodnie z § 4 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 18 czerwca 2003 r. w sprawie wysokości i sposobu obliczania wydatków Skarbu Państwa w postępowaniu karnym (Dz. U. Nr 108, poz. 1026).

²¹ Są to zasady przyjęte przez Polskie Centrum Mediacji z siedzibą w Warszawie; zob. M. Grudziecka, J. Książek, *Narodziny idei wprowadzenia mediacji w Polsce*, (w:) L. Mazowiecka (red.), *Mediacja*, *op. cit.*, s. 325.

²² *Ibidem*, s. 327.

W postępowaniu mediacyjnym istotną regułą jest również zasada akceptowalności. Dyrektywa ta rozumiana jest dwupłaszczyznowo. Po pierwsze, spina ona klamrą wszystkie poprzednie zasady poprzez obowiązek przyjęcia ich oraz respektowania przez uczestników mediacji. Po drugie, przyznaje ofierze i sprawcy prawo wyboru oraz zmiany osoby mediatora w przypadku pojawienia się po jego stronie okoliczności uzasadniających podejrzenie braku bezstronności czy neutralności. Postępowanie mediacyjne wyłącznie w przypadku pełnego zaakceptowania przez uczestników jego zasad będzie w pełni realizowało swoje zadania oraz stawiane mu cele. W przeciwnym wypadku uczestnictwo w mediacji będzie wyłącznie „pustym” i nie prowadzącym do niczego działaniem strony, a w niektórych sytuacjach może nawet spowodować zaostrzenie konfliktu. W celu uniknięcia takiej sytuacji niezbędna jest prawidłowa postawa mediatora, który bezzwłocznie powinien zareagować w każdej sytuacji mogącej prowadzić do pogłębienia konfliktu.

W literaturze naukowej przedmiotu²³ wyróżnia się także postulaty mediacji skorelowane z zasadami procesu karnego. Są nimi dezyderat szybkości postępowania oraz ekonomiki procesu.

Zaletą szybkości postępowania mediacyjnego jest przyspieszenie postępowania karnego i jego zakończenie w możliwie najkrótszym terminie przy jednoczesnym zachowaniu wszystkich gwarancji procesowych. Krótki czas trwania mediacji i ewentualne zawarcie ugody może wywołać dla stron doniosłe w skutkach następstwa, które w zależności od etapu postępowania mogą powodować, w postępowaniu przygotowawczym, np. cofnięcie wniosku o ściganie dotyczące przestępstw wnioskowych²⁴ lub na etapie sądowym, np. skazanie bez przeprowadzania rozprawy (art. 335 k.p.k.), warunkowe umorzenie postępowania na posiedzeniu bez konieczności wyznaczenia rozprawy (art. 336 k.p.k.) lub dobrowolne poddanie się karze (art. 387 k.p.k.). Dodatkowym atutem postępowania mediacyjnego prowadzonego z uwagi na toczące się postępowanie karne jest możliwość zawarcia w ugodzie także kwestii dotyczących odbywającego się równolegle między tymi samymi stronami postępowania cywilnego, co spowodować może cofnięcie pozwu i zakończenie tego sporu cywilnego²⁵. W tym miejscu podkreślić należy zaletę, która największe znaczenie ma dla organów ścigania, a mianowicie, że czasu trwania postępowania mediacyjnego nie wlicza się do trwania postępowania przygotowawczego²⁶.

²³ Zob. szerz. G. Stankiewicz-Chimiak, Mediacja jako czynnik wpływający na poprawę sprawności postępowania, *Mediator* 2005, nr 2, s. 26 oraz C. Kulesza, D. Kuźelewski, Efektywność mediacji w procesie karnym w perspektywie prawnoporównawczej, (w:) L. Mazowiecka (red.), *ibidem*, s. 135.

²⁴ Z wyłączeniem przestępstwa z art. 197 k.k.

²⁵ G. Stankiewicz-Chimiak, Mediacja..., *op. cit.*, s. 26–28.

²⁶ Zgodnie z art. 23a § 2 k.p.k.

Kolejną zaletą mediacji jest realizowanie postulatu ekonomiki procesu. Za trafną należy uznać argumentację, przytaczaną przez badaczy tematu mediacji, stwierdzającą, że trudnym zadaniem jest porównanie kosztów związanych z organizowaniem oraz prowadzeniem postępowania mediacyjnego względem tradycyjnego postępowania sądowego²⁷.

W polskiej literaturze przedmiotu takiej próby przedstawienia kosztów sprawy karnej dokonała sędzia A. Rękas²⁸. Porównała sprawy karne, w których zastosowano instytucję mediacji, oraz takie, w których tej instytucji nie przeprowadzono. Zasadą jest, że koszty postępowania karnego, w którym odbyła się mediacja zakończona sukcesem, są mniejsze niż koszty powstałe, nawet w najmniej skomplikowanej sprawie, w której z mediacji nie skorzystano. Autorka na podstawie analizy akt sprawy karnej obliczyła koszty postępowania karnego, w którym było czterech oskarżonych, przy czym żadnemu z nich nie przyznano obrońcy z urzędu, oraz pięciu świadków. Po doręczeniu wszystkim uczestnikom wezwań w pierwszym terminie stawili się oni na jedyną rozprawę, na której zapadło rozstrzygnięcie. Przy tak przeprowadzonym postępowaniu z dokonanych obliczeń wynika, że minimalne, rzeczywiste koszty procesu karnego stanowiły prawie trzykrotne koszty postępowania mediacyjnego.

Skorzystanie z mediacji prowadzi do obniżenia kosztów nie tylko pojedynczej sprawy karnej, w której miała ona miejsce, ale także prowadzi do zmniejszenia wydatków całego wymiaru sprawiedliwości. Pogląd ten słusznie uzasadnia fakt, że dzięki przeprowadzeniu skutecznej mediacji w wielu przypadkach nie ma potrzeby dalszego kierowania spraw na rozprawę główną, a strony, z uwagi na zawartą ugodę, stanowiącą wynik konsensusu, będą w znacznie mniejszym stopniu odwoływać się od zapadłego orzeczenia oraz rzadziej skorzystają z aparatu egzekucyjnego, a także sprawniej przeprowadzone będzie postępowanie na etapie wykonawczym²⁹. Skonstatować należy, że z uwagi, iż fiasko mediacji występuje statystycznie stosunkowo rzadko, to koszty ewentualnie przy nim poniesione są niewspółmiernie niższe niż wysokość środków pieniężnych zaoszczędzonych w wyniku skutecznego przeprowadzenia mediacji³⁰.

Na marginesie niniejszego artykułu wskazać należy, że *ratio legis* wprowadzenia instytucji mediacji do polskiego prawa karnego stanowiła utylitarna ekonomia procesowa³¹. Umiejscowienie mediacji w rozdziale dotyczącym

²⁷ C. Kulesza, D. Kuźelewski, *Efektywność...*, (w:) L. Mazowiecka (red.), *Mediacja*, *op. cit.*, s. 135.

²⁸ A. Rękas, *Rzeczywiste koszty postępowania karnego a koszty postępowania mediacyjnego*, *Mediator* 2003, nr 1, s. 37–48.

²⁹ E. Bieńkowska, *Poradnik mediatora*, Warszawa 1999, s. 67.

³⁰ C. Kulesza, D. Kuźelewski, *Efektywność...*, *ibidem*, s. 136.

³¹ M. Płatek, *Cele mediacji w ujęciu porównawczym*, (w:) L. Mazowiecka (red.), *Mediacja dla każdego*, Warszawa 2010, s. 30.

postępowania przygotowawczego³² dawało szansę zaoszczędzenia kosztów związanych z prowadzeniem postępowania sądowego. Aktualna regulacja polegająca na umieszczeniu mediacji w art. 23a k.p.k., znajdującym się w dziale I „Przepisy wstępne” k.p.k., umożliwia stosowanie jej w całym procesie karnym, a zatem zmniejszenie kosztów procesowych może nastąpić oprócz postępowania przygotowawczego, także w dalszych stadiach procesu, a nawet na etapie odbywania przez skazanego kary.

Zalety mediacji karnej w praktyce

Analizując przytoczone w powyższej części artykułu zalety mediacji należy postawić podstawowe pytanie: czy mediacja w sprawach karnych faktycznie zajmuje należne jej miejsce? Częściową odpowiedź na tak przedstawiony problem mogą dać wyniki badań przeprowadzonych w prokuraturach rejonowych znajdujących się na terenie właściwości Prokuratury Apelacyjnej w Lublinie. Badania, których rezultaty zostaną zaprezentowane w dalszej części niniejszego opracowania, zostały przeprowadzone w okresie od maja do sierpnia 2011 r. Analizie poddane zostały wszystkie sprawy karne, w których skorzystano z instrumentu sprawiedliwości naprawczej jakim jest mediacja. Próba badawcza obejmowała lata 2006–2011 (pierwsze półrocze)³³.

Jednostkami podległymi³⁴ względem Prokuratury Apelacyjnej w Lublinie są cztery prokuratury okręgowe (wraz z ośrodkami zamiejscowymi) oraz trzydzieści trzy prokuratury rejonowe (plus jeden ośrodek zamiejscowy). W przedmiotowych prokuraturach okręgowych nie odnotowano żadnego postępowania mediacyjnego. W prokuraturach rejonowych, w okresie poddanym analizie, do postępowania mediacyjnego zostały skierowane łącznie 153 sprawy. Ze 153 postępowań mediacyjnych aż 117 (co daje 76,5%³⁵ wszystkich mediacji) zostało przeprowadzonych w prokuraturach rejonowych z okręgu Prokuratury Okręgowej w Lublinie, i dalej, odpowiednio, 13 (8,5%) z okręgu Prokuratury Okręgowej w Radomiu, 12 (7,8%) z okręgu Prokuratu-

³² Przeprowadzenie postępowania mediacyjnego w postępowaniu karnym możliwe było w oparciu o jeden z dwóch ówczesnych przepisów, a mianowicie art. 320 k.p.k. (uchylony i zastąpiony art. 23a w drodze nowelizacji k.p.k. – ustawa z dnia 10 stycznia 2003 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego, ustawy – Przepisy wprowadzające Kodeks postępowania karnego, ustawy o świadku koronnym oraz ustawy o ochronie informacji niejawnych, Dz. U. Nr 17, poz. 155) oraz art. 339 § 4 k.p.k.

³³ Przebadane zostały wszystkie sprawy karne, w których w podanym okresie wydano postanowienie o skierowaniu sprawy do postępowania mediacyjnego i wydano decyzję kończącą postępowanie.

³⁴ Zob. szerzej: <http://www.pa.lublin.pl>.

³⁵ W niniejszym artykule wszystkie liczby podane w procentach zostały zaokrąglone do jednego miejsca po przecinku.

ry Okręgowej w Siedlcach i 11 (7,2%) z okręgu Prokuratury Okręgowej w Zamościu. Należy jednocześnie zaznaczyć, że Prokuratura Okręgowa w Lublinie jest jednostką nadrzędną dla 15 prokuratur rejonowych, Prokuratura Okręgowa w Radomiu – 7 prokuratur rejonowych, Prokuratura Okręgowa w Siedlcach – 5 prokuratur rejonowych, Prokuratura Okręgowa w Zamościu – 6 prokuratur rejonowych.

Powyższe rezultaty pozwalają stwierdzić, że postępowanie mediacyjne w postępowaniu przygotowawczym na terenie apelacji lubelskiej w stosunku do wszystkich wszczętych spraw karnych jest wykorzystywane bardzo rzadko. Należy zatem pochylić się nad kolejnym pytaniem: czy przebieg postępowania mediacyjnego oraz osiągnięte dzięki niemu rezultaty mogą uzasadniać nieufność czy wręcz niechęć organów ścigania do tego instrumentu sprawiedliwości naprawczej?

Postawiony powyżej problem należy rozłożyć na mniejsze, bardziej szczegółowe zagadnienia. Dokonano wyróżnienia czterech podstawowych punktów. Pierwszy związany jest z przestępstwem, które legło u podstaw postępowania karnego. Drugi dotyczy osoby pokrzywdzonej oraz podejrzanego. Trzeci analizuje przebieg mediacji, w tym kwestię ewentualnego zawarcia ugody i jej wykonania oraz punkt czwarty, powiązany z trzecim, prezentuje wpływ postępowania mediacyjnego na decyzję procesową, kończącą postępowanie przygotowawcze, wydaną przez organ ścigania.

Punkt nr 1

Z uwagi, że w k.p.k. nie zostały umieszczone żadne kryteria podmiotowo-przedmiotowe wskazujące, które sprawy mają lub mogą być kierowane do postępowania mediacyjnego, organy ścigania posiadają szeroką władzę dyskrecyjną w zakresie podejmowania odnośnych decyzji³⁶. W katalogu przestępstw uregulowanych w k.k. naczelne miejsce zajmują czyny przestępne ścigane w trybie publicznoskargowym. Wśród nich znajdują się także takie przestępstwa, których ściganie odbywa się co prawda zgodnie z zasadą legalizmu, to jednak zależne jest od uprzedniego złożenia przez pokrzywdzonego stosownego wniosku, nazywanego wnioskiem o ściganie. W przypadku tych przestępstw zarówno organy ścigania, jak i same strony postępowania karnego powinny szeroko sięgać po instytucję mediacji. Zastosowanie procedury mediacyjnej na etapie postępowania przygotowawczego może prowadzić do zawarcia ugody satysfakcjonującej zwaśnione strony, co w konsekwencji powodować może wycofanie przez osobę pokrzywdzoną uprzednio złożonego wniosku o ściganie i, po uzyskaniu zgody, o której mowa w art. 12 § 3 k.p.k., umorzenie postępowania przez prowa-

³⁶ C. Kulesza, Prawa podmiotowe pokrzywdzonego a instytucja mediacji w sprawach karnych, (w:) L. Mazowiecka (red.), *Mediacja dla każdego*, *op. cit.*, s. 64.

dający je organ. Takie działanie niesie ze sobą szereg korzyści. Po pierwsze pokrzywdzony, który zainicjował ściganie sprawcy popełnionego czynu może podczas odbytej mediacji poznać przyczyny popełnienia przestępstwa, wysłuchać podejrzanego, zawrzeć z nim ugodę, uzyskując zadawalające go rozwiązanie, oraz wycofać swój wniosek, kończąc tym samym postępowanie, przy uzyskaniu zgody prokuratora. Podejrzanym podczas przeprowadzonej mediacji może pojednać się ze sprawcą, wyrazić czynny żal, a także zobowiązać się do naprawienia wyrządzonej szkody lub w inny sposób zadośćuczynić ofierze, co w konsekwencji prowadzić może do wycofania przez ofiarę przedmiotowego wniosku dotyczącego ścigania i „uwolnić” sprawcę czynu przestępnego od toczącego się względem niego postępowania karnego. Korzyści dotyczą także wymiaru sprawiedliwości, gdyż zakończenie toczącego się postępowania umożliwia organom ścigania skoncentrowanie się na innych przestępstwach, a zatem oszczędzają czas, który byłby zajęty na dalsze prowadzenie postępowania przygotowawczego oraz występowaniem przed sądem, a także obniża koszty procesu.

Wśród 153 spraw, w których skorzystano z instytucji mediacji, aż w 64 sprawach podejrzanemu postawiono zarzut popełnienia przestępstwa z art. 207 § 1 k.k., jednocześnie aż w 13 z tych spraw podejrzanemu postawiono także drugi zarzut z art. 157 § 2 k.k. Kolejne miejsca, w których podejrzanemu postawiono zarzut popełnienia określonego przestępstwa, zajmowały następujące czyny karne: 22 sprawy – art. 158 § 1 k.k., 16 spraw – art. 190 § 1 k.k., 12 spraw – art. 157 § 1 k.k., 8 spraw – art. 278 § 1 k.k., 7 spraw – art. 177 § 1 k.k., 5 spraw z rozdziału XXIX k.k. (w tym: 3 sprawy – art. 222 § 1 k.k., 2 sprawy – art. 224 § 2 k.k. w zw. z art. 226 § 1 k.k.), 5 spraw – art. 288 § 1 k.k., W pozostałych sprawach postępowanie karne prowadzone było o inne czyny karalne, w tym m.in.: 2 postępowania karne z art. 155 k.k. – w Prokuraturze Rejonowej w Lublinie (2 Ds. 293/09) oraz w Prokuraturze Rejonowej w Biłgoraju (Ds. 1998/06/S), 1 postępowanie karne z art. 278 § 2 k.k. w zw. z art. 17¹ ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych³⁷ w Prokuraturze Rejonowej w Lublinie (1 Ds. 441/07), 1 postępowanie karne z art. 177 § 2 k.k. w Prokuraturze Rejonowej w Biłgoraju (Ds. 2026/05), 1 postępowanie karne z art. 160 § 2 i 3 k.k. w zw. z art. 35 ust. 1 ustawy o ochronie zwierząt³⁸ w Prokuraturze Rejonowej w Kozienicach (Ds. 386/08) oraz 1 postępowanie karne z art. 197 § 1 k.k. w zw. z art. 13 § 1 k.k. w Prokuraturze Rejonowej w Lublinie (1 Ds. 3433/10). Stwierdzić zatem można, że postępowanie mediacyjne może być prowadzone w stosunku do każdego przestępstwa, a przesłanie konkretnej sprawy do mediacji uzależnione jest w głównej mierze od stron konfliktu.

³⁷ Ustawa z dnia 4 lutego 1994 r. (Dz. U. 1994 r., Nr 24, poz. 83 z późn. zm.).

³⁸ Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. (Dz. U. 1997 r., Nr 111, poz. 724 z późn. zm.).

Punkt nr 2

Organ procesowy w sytuacji rozważania zasadności skierowania danej sprawy na drogę postępowania mediacyjnego zobowiązany jest wziąć pod uwagę przede wszystkim fakt, że w tym postępowaniu biorą udział konkretne, zindywidualizowane osoby. Są nimi ludzie, ze szczególnym uwzględnieniem ofiar, którzy doznali już krzywdy, nierzadko olbrzymiej, i narażenie ich na kolejne uderzenia w postaci cierpienia oraz stresu może nie zrekompensować im ewentualnych korzyści wynikających z ugody zawartej przed mediatorem. Należy zawsze kierować się dobrem uczestników postępowania mediacyjnego i zminimalizować ryzyko wystąpienia zjawiska powtórnej wiktylizacji³⁹.

Dlatego tak ważną kwestię przy wyborze sprawy, która może zostać skierowana na drogę postępowania mediacyjnego, odgrywa stan psychiczny ofiary przestępstwa. Skutki przestępstwa, w zależności od rodzaju popełnionego czynu karalnego, mogą mieć charakter długotrwały i mocno odbić się na postawie pokrzywdzonego⁴⁰. Powyższa sytuacja dotyczyć może także sprawcy przestępstwa, który w wyniku popełnionego przez siebie czynu odczuwa wewnętrzne rozterki lub emocjonalnie znajduje się w stanie uniemożliwiający mu uczestniczenie w postępowaniu mediacyjnym.

Szczególnymi sytuacjami są przypadki popełnienia przestępstwa na szkodę osoby najbliższej⁴¹. Skierowanie do postępowania mediacyjnego sprawy, w której pomiędzy sprawcą a ofiarą występują więzy rodzinne, może pomóc w spokojnym wyjaśnieniu przyczyn popełnionego przestępstwa, wygasić trwający niejednokrotnie wiele lat konflikt. Mediacja bezpośrednia prowadzona przez bezstronną i obiektywną osobę godną zaufania może pomóc w ustaleniu sposobu przywrócenia stanu sprzed dokonanego czynu karalnego oraz umożliwić powrót do normalnego życia.

Inną okolicznością powodującą dokładne przeanalizowanie przez organ procesowy zasadności przekazania sprawy do mediacji są sprawy, w których sprawcy zarzuca się popełnienie przestępstwa o charakterze przemocy domowej, ze szczególnym uwzględnieniem przestępstwa z art. 207 k.k. Ofiary takich przestępstw najczęściej od lat są zastraszane przez swoich oprawców, przestępstwa popełniane są w „zaczysku domowym”, bez udziału osób trzecich oraz wiedzy czy chociażby przypuszczeń sąsiadów o dziejącej

³⁹ E. Bieńkowska, Mediacja w sprawach karnych i nieletnich: kiedy organ procesowy może (a nawet powinien) odwołać się do postępowania mediacyjnego, (w:) L. Mazowiecka (red.), *Mediacja, op. cit.*, s. 43–44.

⁴⁰ I. Aersten, Victim-offender mediation with serious offence, (w:) F. Dunkel, H. von Hofer (red.), *Crime policy in Europe, Good practices and promising examples*, Strasbourg 2004, s. 83.

⁴¹ Zgodnie z art. 115 § 11 k.k. – „Osobą najbliższą jest małżonek, wstępny, zstępny, rodzeństwo, powinowaty w tej samej linii lub stopniu, osoba pozostająca w stosunku przysposobienia oraz jej małżonek, a także osoba pozostająca we wspólnym pożyciu”.

się „za ścianą” ludzką tragedią⁴². Oznacza to, że już samo ujawnienie faktu popełnienia przestępstwa jest dla ofiary olbrzymim krokiem i aktem odwagi. Działa ona pod wpływem ciągłego i silnego strachu przed przestępcą, często z nim nadal mieszkając z uwagi na brak innej możliwości lokalowej. W tym miejscu należy skonstatować, że nowelizacje k.p.k. wprowadzające art. 244 § 1a i 1b k.p.k. oraz art. 275a k.p.k.⁴³, a także art. 275 § 3 k.p.k.⁴⁴ spowodowały częściowe rozwiązanie problemu ewentualnego powrotu do przestępstwa i tym samym zmniejszyły u ofiary lęk związany z poczuciem bezsilności względem sprawcy oraz wtórną wiktymizacją.

W 153 przebadanych sprawach z łączną liczbą 190 podejrzanych, 169 podejrzanych (88,9%) byli mężczyźni, natomiast kobiet było 21 (11,1%). W postępowaniu mediacyjnym brali udział zarówno podejrzani o przeszłości kryminalnej⁴⁵ (36 osób – 18,9%) jak i osoby, które miały po raz pierwszy kontakt z wymiarem sprawiedliwości (154 osoby – 81,1%). Średnia wieku⁴⁶ mężczyzn to 36 lat, zaś kobiet 39 lat. Najstarszym⁴⁷ podejrzanym była kobieta w wieku 86 lat⁴⁸, natomiast najstarszy podejrzany mężczyzna miał 79 lat⁴⁹. W przypadku pokrzywdzonych wyniki badań przedstawiają się następująco: z łącznej liczby 222 osób, 115 pokrzywdzonych stanowili mężczyźni (51,8%) ze średnią wieku 35 lat, pokrzywdzonych kobiet było 104 (46,8%) ze średnią wieku na poziomie 38 lat oraz osób prawnych – 3 (1,4%). Najstarszym pokrzywdzonym była kobieta w wieku 85 lat⁵⁰, najstarszy pokrzywdzony mężczyzna miał 80 lat⁵¹. Zaprezentowanie powyż-

⁴² E. Bieńkowska, Mediacja w sprawach karnych i nieletnich: kiedy organ procesowy może (a nawet powinien) odwołać się do postępowania mediacyjnego, (w:) L. Mazowiecka (red.), *Mediacja, op. cit.*, s. 43.

⁴³ Ustawa z dnia 10 czerwca 2010 r. o zmianie ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. Nr 125, poz. 842).

⁴⁴ Ustawa z dnia 5 listopada 2009 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny, ustawy – Kodeks postępowania karnego, ustawy – Kodeks karny wykonawczy, ustawy – Kodeks karny skarbowy oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. Nr 206, poz. 1589).

⁴⁵ Karalność ustalono na podstawie znajdujących się w aktach sprawy danych z Kartoteki Karnej Krajowego Rejestru Karnego, w przypadku 8 podejrzanych (4,3%) brak było w aktach sprawy odnośnej informacji.

⁴⁶ Średnią wieku obliczono na podstawie wieku, który osiągnęła osoba w chwili wszczęcia postępowania przygotowawczego.

⁴⁷ Brano pod uwagę wiek, jaki osiągnęła osoba w chwili wszczęcia postępowania przygotowawczego.

⁴⁸ Postępowanie karne prowadzone było w Prokuraturze Rejonowej w Krasnymstawie (Ds. 550/09) z uwagi na popełnienie przestępstwa z art. 207 § 1 k.k.

⁴⁹ Postępowanie karne prowadzone było w Prokuraturze Rejonowej we Włodawie [Ds. 1252/10/Sp(C)].

⁵⁰ Postępowanie karne prowadzone było w Prokuraturze Rejonowej w Lublinie (1 Ds. 968/10) z uwagi na popełnienie przestępstwa z art. 207 § 1 k.k.

⁵¹ Postępowanie karne prowadzone było w Prokuraturze Rejonowej w Biłgoraju (Ds. 226/11/D) z uwagi na popełnienie przestępstwa z art. 207 § 1 k.k.

szych danych tworzy tło dla dalszych rozważań dotyczących zalet mediacji w sprawach karnych.

W przypadku rozważania doniosłości problematyki relacji zachodzących między podejrzanym a pokrzywdzonym stwierdzić należy, że na 153 sprawy w 84 przypadkach (54,9%) strony były dla siebie osobami obcymi, natomiast aż w 69 przypadkach (45,1%) dochodziło do popełnienia przestępstwa na osobie najbliższej. Wśród osób najbliższych, najwięcej, bo aż 31 spraw, dotyczyło przestępstw dokonanych przez męża na żonie, w tym w 10 sprawach podejrzany był również ojcem swojej ofiary bądź ofiar (9 spraw dotyczyło przestępstwa z art. 207 § 1 k.k.⁵², zaś 1 przestępstwa z art. 284 § 1 k.k.⁵³). Dodatkowo 6 z 31 mężczyzn było wcześniej karanych, w tym 2 za przestępstwo z art. 207 § 1 k.k.⁵⁴. *A contrario* w 3 sprawach podejrzanymi były żony (2 sprawy dotyczyły przestępstwa z art. 207 § 1 k.k.⁵⁵, zaś 1 przestępstwa z art. 288 § 1 k.k.⁵⁶), które jednocześnie nigdy nie były wcześniej karane, a jedynymi ofiarami ich przestępstw byli wyłącznie mężowie. W 2 sprawach podejrzanymi były matki, które popełniły przestępstwo z art. 207 § 1 k.k. przeciwko swojej córce⁵⁷ oraz córce i synowi⁵⁸. W 10 sprawach (6,5%) podejrzany był synem pokrzywdzonego bądź pokrzywdzonych⁵⁹, natomiast tylko w 2 sprawach (1,3%) podejrzana była córką pokrzywdzonych⁶⁰. Wśród przebadanych spraw odnotowano także przypadki popełnienia przestępstwa przeciwko bratu lub siostrze, dziadkom oraz konkubentowi lub konkubinie. Podsumowując otrzymane wyniki przedstawione w tym punkcie, trzeba stwierdzić, że postępowanie mediacyjne może być prowadzone zarówno pomiędzy osobami obcymi, jak i najbliższymi. Wiek uczestników dyskursu

⁵² Postępowania karne prowadzone były w: Prokuraturze Rejonowej w Lubartowie (4 postępowania – Ds. 125/07/D, Ds. 145/07/D, Ds. 523/07/D, Ds. 488/11/D), Prokuraturze Rejonowej we Włodawie (2 postępowania – Ds. 456/07/D, Ds. 1352/10/D), Prokuraturze Rejonowej Lublin-Północ w Lublinie (1 Ds. 1971/10/D), Prokuraturze Rejonowej w Garwolinie (Ds. 8/07/D), Prokuraturze Rejonowej w Węgrowie (Ds. 273/09/D).

⁵³ Postępowanie karne prowadzone było w Prokuraturze Rejonowej w Parczewie (Ds. 39/06).

⁵⁴ Postępowania karne prowadzone były w: Prokuraturze Rejonowej w Kraśniku (1 Ds. 994/08/D) oraz w Prokuraturze Rejonowej w Świdniku (Ds. 1771/09/D).

⁵⁵ Postępowania karne prowadzone były w: Prokuraturze Rejonowej w Kraśniku (1 Ds. 162/07/D) oraz w Prokuraturze Rejonowej w Parczewie (Ds. 780/06).

⁵⁶ Postępowanie karne prowadzone było w Prokuraturze Rejonowej w Świdniku (Ds. 201/08/D).

⁵⁷ Postępowanie karne prowadzone było w Prokuraturze Rejonowej we Włodawie (Ds. 1252/10/Sp/C).

⁵⁸ Postępowanie karne prowadzone było w Prokuraturze Rejonowej w Krasnymstawie (Ds. 550/09).

⁵⁹ W 7 przypadkach podejrzany znęcał się tylko nad matką, w 2 przypadkach tylko nad ojcem i w 1 jednym przypadku nad obojgiem rodziców oraz rodzeństwem.

⁶⁰ Obydwa postępowania karne prowadzone były w Prokuraturze Rejonowej w Świdniku: Ds. 1431/09/D z uwagi na popełnienie przestępstwa z art. 244 § 1 k.k. w zb. z art. 193 k.k. w zw. z art. 11 § 2 k.k., natomiast Ds. 403/07/S z uwagi na popełnienie przestępstwa z art. 207 § 1 k.k.

mediacyjnego także nie stanowi żadnej przeszkody. Warty odnotowania jest także przypadek⁶¹, w którym doszło do przeprowadzenia postępowania mediacyjnego pomiędzy małżonkami, w którym podejrzanym był 39-letni obywatel Japonii, natomiast pokrzywdzoną 28-letnią Polką. W postępowaniu tym, oprócz stron i osoby godnej zaufania, wziął udział także tłumacz. Kazus ten wskazuje kolejną zaletę mediacji, jaką jest brak ograniczeń narodowościowych oraz językowych dla prowadzenia postępowania mediacyjnego.

Punkt nr 3

Na 153 przebadanych postępowań karnych 121 postępowań (79,1%) było prowadzonych w formie dochodzenia, 22 postępowania (14,4%) w formie śledztwa oraz 10 postępowań (6,5%) zostało wszczętych w formie dochodzenia, a później kontynuowane były w formie śledztwa. Wyniki takie wskazują, że na organach prowadzących dochodzenie, w przypadku badanych spraw organem tym była wyłącznie Policja, spoczywa główna rola w wyznaczaniu oraz kierowaniu spraw do postępowania mediacyjnego. Jednocześnie należy zaznaczyć, że w 150 (98,0%)⁶² przeanalizowanych sprawach postanowienie w przedmiocie skierowania sprawy do postępowania mediacyjnego wydał prokurator. Na podstawie przedmiotowego postanowienia podmiotem wyznaczonym do przeprowadzenia mediacji była aż w 141 przypadkach osoba godna zaufania, w 10 przypadkach instytucja, natomiast tylko w 2 przypadkach⁶³ wyznaczona została osoba godna zaufania spoza listy⁶⁴. Średni⁶⁵ czas zakreślony do przeprowadzenia postępowania mediacyjnego wynosił 26 dni, co oznacza, że mieścił się w ramach czasowych określonych w art. 23a § 2 k.p.k. Ponadto, w 125 przebadanych sprawach (81,7%) postępowanie mediacyjne zakończyło się w zakreślonym terminie⁶⁶. Na podstawie sprawozdań mediacyjnych ustalono, że faktyczny⁶⁷ czas trwania postępowania mediacyjnego wynosił średnio 16 dni. W tym okresie odbywały się spotkania wstępne (w 109 sprawach – 71,2%) oraz prowadzono

⁶¹ Postępowanie karne prowadzone było w Prokuraturze Rejonowej w Lublinie (1 Ds. 935/11).

⁶² Jedynie w 3 sprawach postanowienie o skierowaniu sprawy do postępowania mediacyjnego wydał funkcjonariusz Policji.

⁶³ Postępowanie karne prowadzone było w Prokuraturze Rejonowej w Grójcu (3 Ds. 509/06) oraz w Prokuraturze Rejonowej w Kozienicach (Ds. 409/11).

⁶⁴ Zgodnie z możliwością, o której mowa w § 7 ust. 2 w zw. z § 4 ust. 1 r.s.p.m.

⁶⁵ Obliczony na podstawie średniej arytmetycznej okresów podanych w postanowieniach o skierowaniu sprawy do postępowania mediacyjnego.

⁶⁶ W przypadku spraw karnych, w których postępowanie mediacyjne nie zakończyło się w wyznaczonym terminie, zostało ono średnio przedłużone o 14 dni (termin obliczono zgodnie z datą sporządzenia sprawozdania mediacyjnego).

⁶⁷ Czas liczony od otrzymania przez mediatora decyzji o wyznaczeniu go do przeprowadzenia postępowania mediacyjnego do dnia sporządzenia sprawozdania z odbytej mediacji.

mediację bezpośrednią lub pośrednią. Na podstawie informacji⁶⁸ zawartych w sprawozdaniach mediacyjnych ustalono, że w 122 sprawach przeprowadzono mediację w sposób bezpośredni, natomiast w 13 postępowaniach wybrano metodę mediacji pośredniej.

W okresie objętym badaniami łącznie w 112 sprawach zawarto ugode mediacyjną (73,2%). Rozkład zawierania ugód mediacyjnych na poszczególne lata na terenie całej apelacji lubelskiej przedstawiał się następująco: 2006 r. – 32, 2007 r. – 15, 2008 r. – 13, 2009 r. – 8, 2010 r. – 24 i 2011 r. (w pierwszym półroczu) – 20. Latami, w których zawarto najwięcej ugód, był rok 2006 oraz 2010. Wtedy także skierowano najwięcej spaw do postępowania mediacyjnego, odpowiednio 45 spraw (2006 r.) i 32 sprawy (2010 r.).

Punkt nr 4

Na 112 spraw karnych, w których postępowanie mediacyjne zakończyło się zawarciem ugody, aż w 93 przypadkach (83,0%)⁶⁹ organ prowadzący bądź nadzorujący postępowanie przygotowawcze, wydając decyzję kończąca postępowanie, wziął pod uwagę fakt zawarcia ugody mediacyjnej oraz jej treść. Analizując liczbę tych 112 przedmiotowych postępowań karnych, ustalono, że w 62 przypadkach⁷⁰ (54,5%) wydano postanowienie o umorzeniu dochodzenia lub śledztwa, w 34 sprawach karnych (30,3%) prokurator złożył do sądu wnioski o warunkowe umorzenie postępowania karnego⁷¹, w 2 przypadkach (1,8%) doszło do wniesienia do sądu aktu oskarżenia zawierającego wnioski o skazanie bez przeprowadzania rozprawy⁷², natomiast w 15 sprawach karnych (13,4%), pomimo zawarcia ugody i uwzględnienia jej przez organ ścigania, skierowano do sądu akt oskarżenia.

Przedstawione powyżej wyniki wskazują, że uczestnicy postępowania mediacyjnego poprzez swoje zachowanie mają istotny wpływ na przebieg całego postępowania przygotowawczego. Czynny udział stron w mediacji oraz zawarcie w jej ramach ugody przełożyło się w ponad 88,6% na rezultat prowadzonego śledztwa bądź dochodzenia. Do zalet mediacji w sprawach karnych należy zaliczyć jej wpływ na kształtowanie się postępowania karnego.

⁶⁸ Nie we wszystkich sprawozdaniach mediacyjnych zawarto informację o sposobie przeprowadzenia mediacji.

⁶⁹ Liczbę tę ustalono na podstawie treści uzasadnienia wydanej decyzji kończącej postępowanie przygotowawcze. W pozostałych uzasadnieniach nie odnaleziono powołania się wprost na mediację karną lub brak było uzasadnienia przedmiotowej decyzji.

⁷⁰ W 46 sprawach umorzono dochodzenia, a 15 sprawach umorzono śledztwo. W 1 przypadku wydano postanowienie o umorzeniu dochodzenia względem podejrzanego nr 1, natomiast przeciwko podejrzanym nr 2, 3 i 4 wniesiony został akt oskarżenia – akta sprawy zdeponowane w Prokuraturze Rejonowej Lublin-Północ w Lublinie (1 Ds. 2512/10/D).

⁷¹ Zgodnie z trybem przewidzianym przez art. 336 k.p.k.

⁷² Wniosek był złożony w trybie z art. 335 k.p.k.

Niezwykle istotnym walorem mediacji jest także funkcja prewencyjna. Na 153 przebadane sprawy z łączną liczbą 190 podejrzanych tylko w przypadku 20 podejrzanych (10,5%) doszło do wszczęcia kolejnego postępowania karnego w prokuraturze, w której prowadzone było postępowanie, w którym skorzystano z instytucji mediacji. *A contrario* 170 podejrzanych (89,5%) nie weszło w konflikt z prawem poprzez popełnienie kolejnego przestępstwa⁷³. Tym samym stwierdzić można, że postępowanie mediacyjne wpłynęło na postawę podejrzanego, co przełożyło się na korzyści dla całego społeczeństwa oraz wymiaru sprawiedliwości.

Podsumowując wyniki przeprowadzonych badań, stwierdzić należy, że postępowanie mediacyjne zawiera w sobie zalety zarówno w wymiarze indywidualnym, tj. przypadającym dla pokrzywdzonego i podejrzanego oraz ich rodzin, jak i powszechnym, obejmującym całe społeczeństwo oraz wymiar sprawiedliwości. Pozytywne wyniki badań skłaniać powinny organy ścigania oraz organy procesowe do częstszego sięgania po instytucję mediacji, bowiem walory tego narzędzia sprawiedliwości naprawczej przekładają się odpowiednio na wymierne, rzeczywiste efekty i korzyści.

Advantages of criminal mediation

Abstract

This paper is primarily focused on demonstrating a wide range of advantages that arise from resorting to mediation in criminal cases. Shown are advantages for a victim of an offence as well as for an offender, and emphasized are chief assets of this restorative justice tool that arise for the broadly understood judiciary and entire society. Moreover, this paper presents the results of studies carried out on criminal prosecution cases files in general units of the Prosecutor's Office within the jurisdiction of the Appellate Prosecutor's Office in Lublin. Analyzed are all files of criminal cases pending within the period 2006–2011 (1st half-year) which involved mediation.

⁷³ Podkreślenia wymaga fakt, że wyłącznie na obszarze właściwości odnośnej prokuratury nie doszło do popełnienia kolejnego przestępstwa przez podejrzanego. Wartość procentową obliczono na podstawie informacji uzyskanych z prokuratur, w których przeprowadzono opisywane badania.